

Kongre Değerlendirmesi

Kısmi Bir Kongre Değerlendirmesi: İkinci Salon'da Dört Uzun Gün

A. Ekber Doğan

ODTÜ Ekonomi Bölümü bünyesindeki Ekonomik Araştırmalar Merkezi'nin her yıl düzenlediği ekonomi kongrelerinin yedincisi bu yıl 6-9 Eylül tarihleri arasında yapıldı. Kongre geçmiş yıllardan farklı olarak bu kez ODTÜ Kültür ve Kongre Merkezi'nde gerçekleşti. Yurtiçi ve yurtdışından farklı düşünsel, metodolojik çizgilerden gelen, bir kısmı da ekonomiyle ilgili kurumların yöneticileri olarak 'pratiğin' içinde yer alan, tanınmış - tanınmamış iktisatçı ve sosyal bilimciyi biraraya getirmesi nedeniyle sosyal bilimler alanında yılın en önemli akademik etkinliklerden biri oldu.

Kongre'de dört gün boyunca üzerinde durulan başlıca konuları uluslararası sermaye hareketleri, finansal kurumlar, globalleşmenin politik ekonomisi, kalkınma, para politikası, teknoloji politikası, emek piyasası, iktisat teorisi, ekonometri, radikal politik ekonomi, Avrupa Birliği, Türkiye ekonomisi ve krizi, uluslararası kurumların etkinlikleri, neo-liberal politikalar ve yeniden yapılanma süreçlerinin çeşitli ülke deneyimleri açısından değerlendirilmesi biçiminde sıralamak mümkün.

Kongre programından ve diğer oturumları izleyenlerin görüşlerinden hareketle 7. ODTÜ Ekonomi Kongresi'nin gerek başlıklar gerekse de katılımcılar açısından derinliğe sahip ve günceli yakalayan zengin bir Kongre olduğunu söyleyebiliriz. Bu özelliği nedeniyle Kongre yalnızca ulusal ölçekte değil uluslararası düzeyde de alanının en önemli etkinliklerinden biri oldu.¹

¹ Örneğin Inomics gibi iktisatla ilgili önemli uluslararası internet sitelerindeki konferans haberlerinde ODTÜ'deki Kongre'nin duyurularının yapıldığı görülüyor.

2 *Praksis* okurları Wood'un bildirisinin tam metnini bu sayıda bulabilirler.

Kongre'de globalleşmenin siyasal iktisadı ve emperyalizm tartışmaları üzerine yoğunlaşan oturumlar iki numaralı salonda yapıldı. Radikal siyasal iktisat oturumlarına ayrılan bu salonda yurtdışından gelen konuşmacıların sayısının geçmiştekilerden çok daha fazla olmasına da paralel olarak, yoğun bir program sözkonusuydu. Bu nedenle, biz de bu yılki kongre değerlendirmemizi daha çok bu salondaki oturumlar üzerinden yaptık. Bu nedenle belirtmek gerekir ki değerlendirmemiz bütün bir Kongre'yi kapsayamayacaktır. Oturumların içeriği ve katılımcıların kimliği yüzünden "kıvılcık" olarak nitelendirilen salondaki siyasal iktisatçılarla, ana akım teorisyen ve pratisyenlerin en azından birkaç oturumda biraraya getirilmemiş olması Kongre'nin eksikliklerinden biriydi. Bir diğer eksiklik, geçen yıl olduğu gibi bu yıl da simultane çevirinin yapılmamasıydı. Kongre düzenleyicileri belki yüksek maliyeti, belki de çevirilerin yetersiz kalmış oluşu nedeniyle iki yıldır bu yolu benimsiyor ama yine de yalnızca iyi düzeyde İngilizce bilenlerin takip edebildiği bir etkinlik haline gelmek, çok da olumlanacak bir durum olmasa gerek. Bu durumu aşmak için öğrencilerin ve bazı konuşmacıların yaptığı müdahaleler de vardı (Son gün yapılan "Globalleşme/Emperyalizm: Ne Yapmalı?" başlıklı forumun başlarında Grup Yorum'un *Kucaklaşma* kasetinden parçaların çalınması, Sungur Savran'ın Türkçe sorulan soruları İngilizce'ye çevirmesi gibi).

Bildiriler, Oturumlar ve Tartışmalar

Kongre'de izlediğimiz ilk bildiri, yaşayan en önemli Marksist teorisyenlerden biri olan Ellen Meiksins Wood'a aitti. Kongre'ye katılmaktan eşinin ani rahatsızlığı nedeniyle son anda vazgeçmek durumunda kalan Wood'un bildirisinin başlığı Haziran ayında yayımlanan yeni kitabı *Sermaye İmparatorluğu* ile aynı ismi taşıyordu.² Kalabalık bir dinleyici kitlesinin izlediği bildiriye Wood'un kardeşi Peter Meiksins okudu. Wood, bildirisinde, son dönemde oluşan global ekonomiyle birlikte yeni bir kapitalist imparatorlukla karşı karşıya bulunduğumuzu vurguladı. Bu imparatorluğun yeni tür bir kapitalist emperyalizm olduğunu ileri süren Wood, piyasa bağımlılığı ve piyasa şartlarının evrenselleşmesiyle gerçekleşen bu olguya "ekonominin emperyalizmi" demenin uygun olacağını belirtti. Bu imparatorlukta emperyal gücün siyasal boyutuyla ekonomik hegemonyası arasında ikincisi lehine büyük bir denge sorunu bulunduğunu, bunun da yaşanan entegrasyon sürecinin bir global devlet tarafından değil çok sayı-

daki yerel/teritoryal devletten oluşan bir sistem tarafından yönlendirilmesinden kaynaklandığını belirtti. Global düzeyde işleyen ve “ekonominin emperyalizmi”ni gündeme getiren bu sistemde herhangi bir ulusötesi/global kurum ya da örgütün ulus devletin sermaye için sunduğu olanakları sağlayamadığını belirten Wood, ulus-devlet ve emperyalizm olgularının aşıldığını öne süren ‘geleneksel’ globalleşmeci tezleri ve Hardt ve Negri’nin “İmparatorluk” tezlerini bu nedenle de yanlış bulduğunu açıkladı. ABD’nin başlattığı saldırı sürecinin sermayenin evrenselleşmesinin (uluslararasılaşmasının) yeni biçiminin ortaya çıkardığı bu dengesizliğin çözümü yönünde atılmış bir adım olarak görmek gerektiğini belirtti.

Wood’un bildirisinde ortaya konan “Sermaye İmparatorluğu” tezi global ekonomik entegrasyonun ulus-devletlerin sonunu getirdiğini savunan ana akım burjuva akademisyenlerine bir karşı çıkış olmasının yanında, söz konusu olan emperyalizm biçiminin klasik Marksist emperyalizm analizlerinin yapıldığı 1900’lerin başlarındakinden de kimi farklar da içeriyor. Bu nedenle, Wood’un yeni emperyalizm üzerine tezlerinin Kongre’ye katılanlara (ikinci salonun müdavimi olanlara demek daha doğru olacak belki) kendisi gelmiş olsa belki çok daha zenginleşecek önemli bir tartışma gündemi açtığı söylenebilir.

Öğleden sonra oturumu Liu Yatırım Grubu’ndan ABD’de *kıtlı sermayedar* olarak tanınan Henry Liu’nun “Geçiş Halindeki Ekonomi” başlıklı konuşmasıyla açıldı. Aynı zamanda Kaliforniya Üniversitesi Mimarlık Bölümü’nde öğretim üyesi olan Henry Liu, konuşmasında temel olarak finans sermayesinin dünya ve ABD ekonomisinde kazandığı başat konumun olumsuzluklarından, bu sürecin en önemli boyutlarından biri olarak, yaşanan “dolarizasyon” sürecinin yakın zamanlara kadar ABD ekonomisine sağladığı olanakların artık tükenmiş olduğundan bahsetti. Dünyada yalnızca ABD Merkez Bankası’nın basma yetkisine sahip olduğu paralarla oynanan bir oyun olduğunu söylediği “global aptal ekonomisi”nde şirketler için işletme (yatırım) yönetimi yerine risk yönetiminin önem kazanmasını getiren finans hareketleri ve dolarizasyonun, yatırımları düşürdüğünü, işsizliği ve yoksulluğu arttırdığını, ülkeler arasındaki gelir adaletsizliklerini derinleştirdiğini ve serbest ticareti engellediğini ileri sürdü. Liu bildirisini söz konusu ekonominin dünya için olduğu kadar ABD ekonomisi için de sürdürülebilir olmadığını altını çizerek noktaladı.

İlk günün bir diğer tanınmış ismi Aijaz Ahmad'dı. *Teoride Sınıf, Ulus, Edebiyat* adlı önemli yapıtı Türkçeye de çevrilmiş olan Ahmad günümüz emperyalizmi üzerine konuştu. Wood'un çizdiği İmparatorluk çerçevesine paralel bir sunuş yapan Ahmad, tam anlamıyla bütünleşmiş bir dünyada, "kolonisiz imparatorluklar çağı"nda yaşadığımızı ve sermayenin "uluslaşırılma" sürecinde yönlendirici aktörün ileri kapitalist ülkeler olduğunu vurguladı. Avrupa Birliği'nin bir birlik olma konusunda çok fazla temellere sahip olmasa da emperyalist çıkarlar açısından ABD'den geri kalır yanı olmadığını belirten Ahmad, onu, ciddi yetersizlikleri olsa da ABD hegemonyasının altını oyan bir rakip olarak değerlendirmek gerektiğini söyledi. Ahmad'ın emperyalizmden, bu süreçte yönlendirici bir aktörün varlığından bahsettikten sonra öne sürdüğü, "bugün artık emperyalist sermayenin birbirinden açıkça farklı ulusal fraksiyonlarından sözedemeyiz" savının tartışmalı bir nokta olduğunu söyleyebiliriz. "Önleyici savaş" doktriniyle hareket eden bugünkü ABD yönetiminin aşırı Siyonist ve aşırı Hristiyan çizgisine vurgu yapan Hindistanlı düşünür konuşmasına, ABD'nin bu doktrinle yürüttüğü operasyonlar ve rejim değişikliği çalışmalarının ne Irak ne de Afganistan için yepyeni olgular olmadığını, işgaller sonrasında yaşanan direnişlerin emperyal gücün sınırlarını açığa serdiğini söyleyerek devam etti. Ahmad, üçüncü dünyada ABD hegemonyasına karşı daha da gelişeceğini öngördüğü bu direnişin, işçi sınıfı öncülüğü üzerine almadan insanlık açısından pek fazla anlam kazanamayacağını belirtti. Hardt ve Negri'nin *İmparatorluk* yapıtındaki ulusüstü egemenlik tezine de değinen Ahmad, ABD'nin hegemonik bir güç olarak egemenliğinin ortada olduğu ve bu egemenliği "insani müdahalecilik ideolojisi" eşliğinde kullandığı koşullarda bu tezin doğruluğundan söz edilemeyeceğini; onların globalleşmeyle ortaya çıkan dünya durumuna karşı gelişen ulusalcı tavrılara alternatif olarak gösterdikleri "çokluğun gücü"nü barındırdığı yeni muhalefet potansiyeli savlarının da bu yanlış kabul üzerinde yükseldiği için baştan geçersiz olduğunu belirtti.

Salonda yapılan bir sonraki oturumda ABD'li iktisatçı Al Campbell, "Kapitalizmin Alternatifi Vardır" başlıklı bildirisini sundu. Bildirisine neo-liberallerin piyasa ekonomisinin planlamacı ve kamucu ekonomiye karşı üstünlük iddialarını özetleyerek başlayan Campbell, daha sonra Marksizmin temel metinlerine referansla piyasa sosyalizmi anlayışının bir eleştirisini yaptı.

Campbell, Marx'ta piyasanın bir insansızlaştırma mekanizması olarak yorumlandığını, sosyalist iktisatta dağıtımın yalnızca ihtiyaca dönük yapılmasının temel alındığını belirtti. ABD'li iktisatçı sunuşunun uzunca bir kısmını ise piyasasız bir ekonominin nasıl olabileceğine ilişkin, seçimlere ve demokratik karar alma mekanizmasına dayandırdığı sosyalist iktisat modeline ayırdı. Campbell piyasasız sosyalist iktisat modelinin merkezi öğesinin temel toplumsal ve iktisadi planlama kararlarının kolektif demokratik seçimlere dayalı olarak alınması olduğunu vurguladı. Piyasanın yerini alacak bu planlama etkinliğinin kapitalizme göre daha tutarlı ve etkin biçimde gerçekleştirilmesinin önemine dikkati çeken Campbell, modelini, sol yazında şimdilerde tartışılan diğer demokratik plancı sosyalizm modelleriyle tartışarak ortaya koydu. Campbell konuşmasını demokratik biçimde planlanmış sosyalizme “kapitalizmin alternatifi yoktur” diyenler ve “sosyalizmde piyasaların alternatifi yoktur” diyen sosyalistlerce getirilen çeşitli eleştirileri yanıtlayarak bitirdi.

Kongre'nin ikinci gününün ilk oturumunda ekonomideki finans egemenliği koşullarının makroekonomik gelişmeler açısından anlamları tartışıldı. Oktar Türel'in yönettiği oturumda sunuşlardan üçü Hindistan'ın Jawaharhal Nehru Üniversitesi'nden gelen iktisatçılar tarafından yapıldı. Chandrasekhar, ulusal ve uluslararası finans sektörlerinin değişen yapıları üzerinde dururken, Jayati Ghosh finans çağında yaşanan işsizlik ve durgunluğa vurgu yaptı, makroekonomik politikaların ekonomi yönetimindeki ağırlığından çok şey kaybetmesinin de bu olumsuzlukları besleyerek, ülkeleri bir çözümsüzlüğe ittiğini söyledi. Prabhat Patnaik'in sunuşunun konusu ise genel olarak artan sermaye hareketliliğinin, özelde ise finans sermayesinin ekonomik alanda kazandığı baskınlığın global ekonomideki makroekonomik yansımalarıydı. Bu yansımaların 'gelişmiş' ülke yönetimlerini bile kendisine uymaya zorlayan bir nitelik taşıdığını söyleyen Patnaik'e göre, uluslararası sermaye hareketliliğinin temelinde istikrarlı bir aracı olarak baskın bir para biriminin varlığı yatar. Patnaik ileri kapitalist ülke ekonomilerinin makroekonomik göstergeler açısından uzunca bir süredir durgunluk ve “normal” kabul edilen belli bir işsizlik düzeyiyle karakterize olduğunu belirtti. Ayrıca sermayenin serbest hareketi üzerine kurulu bugünkü birikim rejiminin durgunluk içindeki metropolitan ülke ekonomileri için bir kanal açarken, hiçbir zaman istikrarlı olamayan para birimlerine

sahip gelişmekte olan ülke ekonomilerini kendi istikrarlarının bir unsuruna dönüştürdüğünü ileri sürdü. Emperyalizm olgusunun metropollerde yaşanan istikrarsızlığın uzaklaştırılmasında oynadığı role vurgu yapan Patnaik'e göre, emperyalizm bu rolü başlıca üç yolla icra eder; ticaretin niteliğini geliştirmekte olan ülkeler aleyhine değiştirerek enflasyonu arttırmadan işsizlik oranlarını düşürür, gelişmiş ülkelerdeki emek katılıklarını yumuşatır, ihracat fazlası sağlayarak kendi üreticileri için etkin talebi artırır. Emperyalizmin bu yolları kullanarak yol açtığı sömürü nedeniyle global durgunluk eğiliminin etkisi farklılaşarak dağılır, geliştirmekte olan ülkeler sermaye hareketliliğinin başlıca kurbanları olur.

Bu oturumda ayrıca Türkiye'den iki ortak bildiri de sunuldu. Erinç Yeldan'la birlikte hazırladıkları bildiriye sunan Gökhan Buturak, global ekonomi politikasındaki değişikliklerin ekonomik ve toplumsal göstergeler açısından yol açtığı yapısal değişikliklerle ilgili genel bir çerçeve kurulduktan sonra işsizlik, ücretlerin düşüşü, sendikasılaşma, toplumsal politikanın gerilemesi gibi gelişmelerle kendini dışı vuran neo-liberal yapısal uyumun tek tek ülkelerde nasıl uygulandığını somut verilerle ve karşılaştırmalı biçimde ortaya koydu. Bu sürecin yapısal uyum olarak tanımlanmasının üretim ilişkileri, ticaret ve finans örüntüleri ve gelir dağılımında yol açtığı önemli değişikliklerden kaynaklandığını belirten Buturak, sunuşunu yapısal değişimlerin sonuçlarını yeni bir politika tasarımı ve ekonomik, toplumsal düzen bağlamında tartışarak noktaladı. Oturumda sunulan bir diğer bildiri, Fatma Doğruel ve Suut Doğruel'in "Makroekonomik Uyum Yanılsaması ve Yapısal Karmaşıklığın Gerçekliği" başlıklı ortak bildirisiydi. Orta-üst gelir düzeyindeki ekonomilerde görülen makroekonomik uyum sorunları üzerinde yoğunlaşan bildiriye sözü edilen yerlerde son yirmi yıldır globalleşmenin asimetric etkileri olarak değerlendirdikleri süreklileşmiş ekonomik sıkıntının/makroekonomik istikrarsızlığın nedenleri üzerinde duruldu.

Kongre'nin ikinci gününde yapılan ilgi çekici bir oturum da Yüksel Akkaya, Sezai Temelli, Özgür Müftüoğlu ve Yasemin Özüğurlu'nun konuşmacı olduğu *Küreselleşme, Gelir Dağılımı ve Yoksulluk* başlıklı oturumdu. Fuat Ercan'ın yönettiği oturumun ilk bildirisini Yasemin Özüğurlu sundu. Sunuşunda devletin birikim rejiminin devamı için bölüşüm ilişkilerine hangi araçlarla, nasıl müdahale ettiğini kamu bütçesi temelinde somutlaştırmanın mümkün olduğunu söyleyen Özüğurlu, devletin birikim

sürecindeki rolünün nasıl değiştiğini, ithal ikameci dönemdeki maliye politikalarıyla neo-liberal dönemdeki maliye politikalarını karşılaştırarak ortaya koydu. Yüksel Akkaya ise bildirisinde globalleşmeyle ifade edilen gelişmelerin işçi sınıfı, sendikacılık ve gelir dağılımı üzerine etkilerini 1980 öncesi ve sonrasını karşılaştırarak ortaya koydu, sendikasızlaşma ve yoksullaşma olguları ve bunlar arasındaki ilişki üzerinde durdu. Daha sonra konuşan Sezai Temelli'nin sunuşuysa sosyal bilimler alanında giderek önemi artan yoksulluk sorunsalını merkezine alıyordu. Birey, hane ve grupların toplumsal bir kategori içinde değerlendirilmesine yönelik yoksulluk yaklaşımı ve onun çerçevesinde belirlenmeye çalışılan yoksulluk endeksini eleştiren Temelli, yoksulluğu bir süreç olarak alan yaklaşımdan kalkarak kamusal mal ve hizmetler üzerinden hesaplanan alternatif bir yoksulluk endeksinin nasıl oluşturulabileceğini tartıştı. Oturumun bir diğer konuşmacısı ise emek araştırmaları üzerine çalışmalarıyla tanınan Özgür Müftüoğlu'ydü. Müftüoğlu bildirisinde özetle, kapitalist üretim ilişkilerinin hukuksal çerçevesini çizen çalışma yasalarının Türkiye'de Osmanlı'nın son döneminden beri nasıl değişimler geçirdiğini anlattı. Çalışma yaşamını düzenleyen yasalardaki dönemsel değişimleri Türkiye'nin uluslararası kapitalist sisteme eklenme çabaları çerçevesinde analiz eden Müftüoğlu, konuşmasının son bölümünü sendikaların bu yılın başında çıkan yeni İş Yasası'na karşı tavrının ve benimsediği savunmacı pozisyonun eleştirisine ayırdı.

Sovyetler Birliği yıkıldıktan sonra kendisini dünya kapitalizminin muzaffer lideri olarak sunan baba Bush 1990'larda çokça tartışılan bir kavram ortaya atmıştı: Yeni Dünya Düzeni. Bu düzenin pek de hayırhah bir şey olmadığı anlaşıldıkça kavram emperyalist vaatlerin boşluğunu gösteren bir kabuk olarak kullanılır oldu. Kongre'de ikinci günün oturum başlıklarından biri de "Yeni Dünya Düzenine Marksist Bakışlar" dı. Gerard Dumenil, Alfredo Saad-Filho ve Sungur Savran'ın konuşmacı olduğu oturumu Yunanistan'dan John Milios yönetti. Neo-liberalizmin ve elbette kapitalizmin yeni bir aşamaya girdiğini söyleyen Dumenil sunuşunda daha çok kapitalizmin merkezi (özel olarak da ABD) üzerinde yoğunlaştı. Neo-liberalizmin finans sermayesinin gücünün restorasyonu ile karakterize olduğuna vurgu yapan Dumenil'e göre, neo-liberalizm aşırı şiddetin ve şiddet yanlısı davranışların yükselmesine yol açan bir şiddettir. Keynesçi sosyal uzlaşmadan uzaklaşılırken, gittikçe güçlenen bir faşistleşme ve milita-

ristleşmenin açığa çıktığını söyleyen Dumenil, ABD'nin neo-liberalizmi ve Sovyetler Birliği'nin çöküşünü kullanarak kendi hegemonyasını ve kendi firmalarının gücünü tahkim ettiğini belirtti. Kâr oranları ve yatırımlar düşerken birikim oranını arttırmayı hedefleyen neo-liberalizmin tasarruf eğilimlerini geriletip tüketimi arttırdığını, bunun da kapitalist sistem açısından artan katılıklar yarattığını ileri süren Dumenil'e göre geniş bütçe açıklarına dayanan bu düzen sürdürülemez bir noktaya gelmiştir. Sorunlarını çözemeyecek bir aşamaya gelmiş olan neo-liberalizmin yakın gelecekte yol açacağı ekonomik bunalımın çok büyük boyutlarda olacağını söyleyen Dumenil konuşmasını, bu eğilimlerin sonucunu neo-liberalizme karşı mücadelenin ve siyasi aktörlerin belirleyeceğini vurgulayarak bitirdi.

Dumenil'in ardından kürsüye gelen Saad-Filho ise Brezilya'da neo-liberalizmin 1980-2002 yılları arasındaki siyasal ekonomisi üzerine konuştu. 1980'den sonra yaşanan önemli gelişmelerden biri olarak askeri cunta yönetimi altında sermayenin uluslararası sermaye ile bütünleşmeye başladığına vurgu yapan Saad-Filho, bunun neo-liberalizmin yol açtığı krizlere ve siyasal demokrasiye geçiş süreçlerine rağmen bu yıla kadar katı biçimde uygulandığını belirtti. Daha sonra, Lula'nın iktidara gelişi ve uygulamaları üzerinde duran Saad-Filho'ya göre, onu başa getiren güç, yirmi yılı aşkın süredir uygulanan neo-liberal politikalar sonucunda kaybedenlerin ittifakıdır. Lula'nın iktidara gelişini kitlelerin neo-liberal eski sistemin oligarklarına ani saldırısı olarak değerlendiren Saad-Filho, kitle baskısının siyasal demokrasinin sınırlarını ekonomik demokrasiye doğru genişleten bir etki yaratacağını söyledi.

Oturumun son konuşmacısı Savran ise sunuşunda Lenin'in emperyalizm teorisinin bazı boyutlarının yenilenmesi gerekse de kapitalizmin içinde bulunduğu aşamada özünde geçerliliğini koruduğunu göstermeye çalıştı. Lenin'in tezinde merkezi olan ekonomik yaşamda belirleyici rol oynayan tekellerin varlığı, banka sermayesiyle sanayi sermayesinin "finans-kapital" formunda kaynaşmış olması, meta ihracından ayrı olarak bir sermaye ihracının ön plana çıkmış olması, dünyayı aralarında bölüşen uluslararası tekeli kapitalist birliklerin kurulmuş olması gibi olguların kimi farklılaşmalara rağmen bugünün dünyasında da geçerli olduğunu savunan Savran, Lenin'den farklı olarak günümüz dünya kapitalizminde başat olan sermayeyi "tekel" kavramı yerine "mega-kapital" kavramıyla anlayabileceğimizi söyledi. Savran'ın tanı-

miyla tekelci sermayenin ulaştığı düzey olarak “mega-kapital” banka sermayesiyle sanayi sermayesi arasındaki bütünleşmeye (finans-kapital) ek olarak her türlü alanda faaliyet gösteren sermaye gruplarının yükselişi sonucu ortaya çıkan bir sermaye formudur. Globalleşmeyle ifade edilen gelişmelerin arkasındaki itici güç de dünyada dolaşan finansal sermayenin çıkarları değil, söz konusu mega-kapitalin çıkarlarıdır. Bu durumun çokça vurgulandığı gibi ulus-devletleri, emperyalistler arası rekabeti ortadan kaldırmadığını söyleyen Savran'ın, Wood ve Ahmad'ın sunuşlarındaki birbiriyle bağlantılı iki savı da eleştirdiği görüldü. Wood'un ekonomi ile politika arasındaki çelişkilerden kalkarak bahsettiği çoklu devletlerden oluşan global kapitalist yapının varlığını kendisi de vurgulamakla birlikte, Savran bunun temelini ekonomideki bölünmelerde aramak gerektiğini, "çok sayıda devlet" in günümüz kapitalizminin ayrılmaz bir özelliği olmasının ise emperyalizmlerin çoğulluğuyla temellendirilebileceğini belirtti. Aijaz Ahmad'ın bugün birbirinden açıkça farklı emperyalist sermayelerin varlığından söz edemeyeceğimiz savını da eleştirerek, Almanya, Fransa, Japonya gibi ülkelerin askeri bakımdan ABD'ye meydan okuyamasalar da kendi ulusal menşei tekellerinin çıkarlarını gözetmeye devam ettiklerini belirtti.

Oturum sunumların ardından söz alan dinleyicilerin sorularıyla daha da zenginleşti. Saad-Filho'ya Lula'yı iktidara getirdiğini söylediği “kaybedenlerin ittifakı”yla tam olarak kimleri kastettiği sorulurken, Brezilya'nın yaşadığı ekonomik durgunluğa rağmen krizi Arjantin gibi yaşamamasının nedenleri, Arjantin'de bu denli sarsıcı biçimde yaşanan krize rağmen neden bir sol iktidarın çıkamadığı soruldu. Saad-Filho ilk soruyu umutsuz toplumsal grupların ve onların taleplerinin bir ittifakı olan kaybedenlerin ittifakında temel olarak, geleneksel kamu çalışanlarının ve diğer orta sınıfların, sendikalar ve yerli sermayenin yer aldığını belirterek cevapladı. Bunların ulusal ekonominin yeniden yapılandırılmasını, neo-liberal politikalarından vazgeçilmesini, İMF'yle ilişkilerin kesilmesini talep ettiklerini belirten Saad-Filho'nun yoksul köylülükten, özellikle de *Topraksız Köylü Hareketi'*nden sözlemeyişi ilgi çekiciydi. Brezilya ile Arjantin'i karşılaştırırken, daha fazla sanayisizleşmiş ve finansallaşmış olmasından dolayı Arjantin ekonomisinin daha kırılgan hale geldiğini, toplumsal yapısının da bununla bağlantılı olarak daha bölünmüş olduğunu söyleyen Saad-Filho, Brezilya'nın daha istikrarlı ve az bölünmüş

olmasında sendikaların 20 yıllık süreçte gücünü korumasının, sorun kendi birliğini korumuş olmasının da büyük payı bulunduğunu belirtti. En fazla soruya muhattap olan Savran ise Magdoff ve Sweezy'nin analizlerini neden analizine dahil etmediği sorusuna, onların emperyalizmin karşısına üçüncü dünyacılığı koyan, tekeli kapitalizmin doğasını ise Keynesçi talep kategorileriyle anlamaya çalışan bir çerçeveye sahip oldukları yanıtını verdi. Hardt ve Negri'nin İmparatorluk analizlerinin değerliliği üzerine bir soru/yoruma Amerika'nın 11 Eylül sonrasında başlattığı yayılmacı askeri operasyonlar ve işgallerin (bunlara karşı gelişen ulusal direnişlerin) bu tezi ve onun Leninist emperyalizm teorilerine getirdikleri eleştirileri çok kısa bir süre içinde ne denli geçersiz kıldığını işaret ederek yanıtladı.

Kongre'nin yoğun programı üçüncü gün de devam etti. David McNally'nin yönettiği sabah oturumunda George Comninel sermaye, Peter Meiksins emek ve John Milios değer konularının kavranışına, bu konulardaki güncel tartışma ve gelişmelere ilişkin görüşlerini ortaya koydular. Marx'a şaşırtıcı ölçüde benzeyen dış görünüşüyle dikkat çeken Comninel, sunuşuyla da Ellen Meiksins Wood'un iyi bir öğrencisi olduğunu ortaya koydu. Sermayeyi toplumsal bir ilişki olarak ele almak gerektiğini söyleyen Comninel, kapitalizmde özsel olan şeyler peşinde koşmak, onlar üzerinden konuşmak yerine somut sistemin bütünlüğü içinde tarihsel ilişkileri birer süreç ve oluş olarak çözümlenmek gerektiğini belirtti. Böyle yapılmamasının olumsuzluklarıyla sıkça karşılaşıldığını söyleyen Comninel, bir örnek olarak; ücretin, ücretli çalıştırmanın kapitalizmde bir zorunluluk olarak görülmesinin, farklı coğrafyalarda ve dönemlerde ortaya çıkan bunun dışındaki çalışma biçimlerini doğru temelde anlamayı güçleştirdiğine işaret etti. Kapitalizmin, bir yerin görece üstünlüklerinden yararlanma eğilimiyle, kölelik de dahil diğer çalışma biçimlerini kolayca kendisine eklemleyebileceğini gözönünde bulundurmanın önemine dikkat çekti.

Peter Meiksins ise konuşmasında önce ABD'de emek süreçlerinde yaşanan gelişmeler ve işgünü, çalışma, işsizlik üzerine yapılan tartışmalar üzerinde durdu. İşgününün yeniden düzenlendiği bir dönemden geçildiğini belirten Meiksins, işsizlik göstergelerinin çalışma saatlerinin uzamasıyla kendisini ortaya koyan gelişmelerin tartışılmasını perdelediğini vurguladı. Son on yılda radikal siyasal iktisatçılar ve sosyologların kaleme aldığı ve işsizliğe özel bir vurgu yapan *Son İş, İşin Ölümü* gibi kitapların da bu

perdelemeden önemli ölçüde etkilenmiş olduğunu belirten Meiksins'e göre tartışılması ve gündemleştirilmesi gereken konu, bazı Avrupa ülkelerinde olduğu gibi çalışma saatlerinin düşürülmesi olmalıdır. Ancak ABD'de işçiler ve sendikaların çalışma ilişkilerini, işgününü ve çalışma yaşamına ilişkin diğer normları tarihsel süreçlerin ürünleri olarak görmekten uzak olmaları nedeniyle, 8 saatlik işgününü bir Tanrı sözü gibi aldıklarını söyleyen Meiksins, bunun da savunmacı bir konumda kalmalarına ve çoğunlukla da işsizlik korkusuyla uzun çalışma saatlerine boyun eğmelerine neden olduğunu belirtti. Meiksins, sosyalistler açısından bu noktada çalışma saatlerinin 7 ya da 8 saat olması gerektiğini söyleyip durmanın da yeterli olmadığını, çalışma düzenini, işin yapısını değiştirmeyi hedefleyen politikaların geliştirilmesi gerektiğini belirterek konuşmasını tamamladı.

Meiksins'in ardından konuşan Milios ise Marx'ın değer teorisini yeniden ele almayı öneren "değer-biçimi" yaklaşımını ortaya koydu. Marx'ın değer teorisinin sermaye ilişkisinin şifresini çözmeye olanak tanıyan karmaşık bir kavramlaştırma olduğunu belirten Milios, bu çözümlemenin ana halkasının; emek sürecinin kapitalist özelliklerini, emek ürünlerinin birbiriyle uyumlu görünüşleriyle birarada düşünmekten geçtiğine işaret etti. Marx'ın *Kapital*'in 1. cildinde kâr elde etme süreci bağlamında emek ürünlerinin piyasada meta olarak parasal bir kimlik taşıdığını ortaya koyduğunu, değer de sermaye ilişkisinin dışavurumu olarak fiyat biçiminde (parayla) somutlaştığını söyleyen Milios, Marx'ın daha sonra bu parasalci "somut" değer teorisinden uzaklaşarak emek zamanından, artık emekten hareketle soyut bir değer teorisine yöneldiğini belirtti. Marx'ın sosyal emeği yeni değer teorisinin merkezine yerleştirmesini Ricardocu emek teorilerinden etkilenmesine bağlayan Milios'a göre, onu sermaye ilişkisini ve kapitalist üretim tarzını çözümlmeye götüren fiyatla değeri karşılaştırılabilir ve denk olarak değerlendirdiği parasalci değer teorisini bugün yeniden tartışmak gerekmektedir. Milios sözlerini yeniden parasalci değer teorisine üzerinde düşünmenin ve onu geliştirmenin çağımızın ekonomik olgularını daha derinlikli biçimde anlamayı getireceğini söyleyerek sonlandırdı. Soru cevap kısmında Savran Milios'un Marx'taki değer teorisine yönelttiği eleştirilere iki bakımdan karşı çıktı. *Kapital*'in üçüncü cildinde dönüşüm sonunda ortaya çıkan üretim fiyatlarının da aynen birinci ciltteki mübadele değerleri gibi fiyatlar olduğunu söyle-

yen Savran, soyuttan somuta yükselen bu yaklaşımı bütünüyle terk etmenin, Marx'ın kendine koyduğu görev olan "kapitalist üretim tarzının hareket yasalarının keşfedilmesi"ni olanaksız kılacağını belirtti.

Kongre'de en fazla ilgi gören oturumlarından biri de "IMF Politikaları, Yapısal Uyum, Büyüme ve İstikrar" başlıklı oturumdu. Bu oturumdaki sunuşunda Fuat Ercan AKP iktidarı ile ikinci kuşak yapısal uyum programları arasındaki ilişkiyi irdeledi. Konuyu oldukça geniş ve çok boyutlu bir çerçeve içinde ele alan Ercan sunuşunu süre nedeniyle tamamlayamadığı için söz konusu ilişkiye dair ulaştığı sonuçları tam olarak ortaya koyamadı. İlk önce AKP'nin sağda ve solda popüler ve akademik düzlemlerde nasıl ele alındığını anlatan Ercan, daha sonra partiyi iktidara taşıyan iktisadi ve sosyal süreçler ve söylemlerle ulusal ve uluslararası büyük sermayenin programı sayılabilecek ikinci kuşak yapısal uyum programları (YUP'lar) arasındaki uzlaşma ve çelişkileri "sürenin elverdiği ölçüde" ortaya koydu. 1980'lerden beri bütün kapitalist ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de uygulanagelen neo-liberal yeniden yapılanmanın 1990'ların sonunda yeni bir aşamaya geldiğini iktisadi alana ek olarak sosyal ilişkileri de yeniden yapılandıran yeni kurumsallaşmalar ve dönüşümlerle yeni bir aşamaya geçtiğini vurgulayan Ercan, AKP'yi birinci ve ikinci kuşak reformların yarattığı ve iktidara taşıdığı bir olgu olarak değerlendirdi. Birinci kuşak reformların sonuçları olan yolsuzluklar, sürekli hale gelen kriz tehlikesi, alt sözleşme ilişkileri içinde gelişen İslamcı sermayenin büyüme isteği gibi olguların gündeme getirdiği temiz siyaset, kalkınma, istikrar taleplerinin temsilcisi olan AKP'nin, ikinci kuşak YUP'lara karşı söylemleriyle de neo-liberalizmden olumsuz etkilenen geniş bir kesim için adaletsizliği önleyecek bir parti olarak görüldüğünü söyledi. Buna karşılık, AKP'nin iktidara geldiğinde ikinci kuşak YUP'ların talep ettiği reformları gerçekleştirmek konusunda uzlaşmacı bir çizgi izlediğini savunan Ercan, bu durumun onu iktidara taşıyan söylemler ve sınıfsal taleplerle çelişkiye düşmesine yol açtığını, bu çelişkinin yoğunlaşmakta olduğunu belirtti.

Sinan Sönmez ise uzun uzun tüm dünyada geçerli kılınan finansal sistemden, Türkiye'de para hareketlerini serbestleştiren 1989'daki 32 numaralı kararnameden beri yaşadığını söylediği finansal bir birikim modelinden bahsetti ve devleti sürekli bir mali kriz döngüsü içinde tuttuğunu belirtti. Bu çerçevede finansal serbestleştirmenin sermaye girişleri aracılığıyla büyüme üze-

rinde uyarıcı etkiler yaptığı yönündeki görüşleri eleştiren Sönmez'e göre, bu sermaye akımları Türkiye gibi "gelişmekte olan ülkelerde" istikrarsız büyüme süreçlerine ve krizlere yol açar. Kamu maliyesinin yaşanan serbestleşmenin faturasını tam bir deformasyona uğratarak ödediğini vurgulayan Sönmez, maliye politikalarının borç yönetimi politikalarına dönüştürülmesini öngören finansal birikim modelinin vergi politikalarının yeniden yapılandırılmasını beraberinde getirdiğini kaydederek, finansal gelirlerin vergilendirilmesinden özenle kaçınılmasının da bu durumun en belirgin göstergesi olduğunu söyledi. Sönmez AKP iktidarının da iktidara gelir gelmez ilk iş olarak mali milat uygulamasını kaldırarak aynı maliye politikalarına sadakatini ortaya koyduğunu belirtti. Ayrıca IMF'yle uyum içinde sürdürülen finansal birikim modelinde ciddi herhangi bir değişiklik olmadığı için ekonomideki istikrarsızlık ve kriz dinamiklerinin halen varlığını koruduğunu savundu.

Oturumda "IMF Destekli Programların Sosyal Maliyetleri" başlıklı bildirisinde Oğuz Esen, daha çok 1999'dan sonra uygulanan ikinci kuşak yapısal uyum programıyla gündeme gelen daraltıcı maliye politikaları ve kamu sektörü reformlarının sağlık, eğitim, sosyal transferler gibi sosyal kamu harcamaları üzerindeki olumsuz etkilerine dikkat çekti. Uygulanan YUP'lardan elde edileceği söylenen faydalarla, yol açtığı sosyal maliyetler ve gelir dağılımı adaletsizliklerini karşılaştıran Esen'in sorunsalını kabaca fayda-maliyet düalizmi içinde ele almasının, eleştirisini daha doyurucu biçimde sunmasını engellediğini söyleyebiliriz. Oturumda son olarak, Ahmet Öncü, Ahmet Murat Fiş ve Mehmet Berk Talay'la birlikte hazırladıkları "Türkiye Politik Ekonomisinde Etkin Devlet Tartışması" başlıklı bildiri sundu. 1970'lerin krizi ardından etkinlik alanlarını genişleten uluslararası finans kuruluşlarının (UFK) talep ve ihtiyaçları doğrultusunda (neo-liberal görüşün de desteğiyle) yeni bir ekonomik yapının vücuda getirildiğini söyleyen Öncü sunuşunda, bu yapı çerçevesinde UFK'ların az gelişmiş ülkelere yönelik değişen politikaları ve bunların Türkiye'deki yansımaları üzerinde durdu.

Kongre'nin son gününde ikinci salonda iki önemli oturum vardı. Bunlardan biri David McNally ve Hannes Lacher'in konuşmacı olduğu "Emperyal Ekonomi" başlığını taşıırken, diğeri çoğunluğu kongrede sunuş yapmış olan konuşmacıların forum tarzında biraraya getirildiği, izleyicilerin de soru ve yorumlarıyla

katıldığı ve “Globalleşme ve Emperyalizm: Ne Yapmalı?” başlıklı oturumdu. Bunlardan ilkinde, Lacher mutlak devletten kapitalist ulus devlete neden/nasıl geçildiğinden, baskı ve artığa el koyma biçimlerinin ülkeden ülkeye ne gibi farklılıklar gösterdiğinden, kapitalist toplumdaki ekonomi-devlet ayrışmasına kadar pek çok konuyu ele aldıktan sonra global ekonominin yöneti(şi)minde devletlerin neden hâlâ önemli bir yer tuttuğunu ve emperyalistler arası rekabetin geçerli olduğunu anlattı. Kongre’ye katılan önemli Marksist teorisyenlerden biri olan ve aktivist kimliğiyle de tanınan McNally ise ikiz kapitalistler olan ABD ve Almanya-Fransa merkezli AB’nin sahip olduğu gücün dünyadaki hegemonyasına ve kendi içlerindeki ve birbirleri arasındaki rekabete yeterince önem verilmediğini ileri sürdü. McNally konuşmasında, söz konusu rekabetin kendisini cisimleştirdiği önemli noktalardan biri olarak Dolar-Euro arasındaki rekabetin gelişimini ve gelecekte nasıl bir seyir izleyeceğini anlattı. Kapitalist devletlerin günümüz dünyasında herşeyden önce global olmaya, sermaye birikimini desteklemeye çalıştıklarını; yeni birikim biçimleri geliştirmek istediklerini söyleyen McNally’e göre ulusal devletler bu konuda hem sınırlıdır hem de bu sınırlara uzun zaman önce varılmış durumdadır. Emperyalistler arası rekabetin sürmesini getiren bu durumun Lenin’in emperyalizm teorisini geçerli kıldığını savunan McNally, Hardt ve Negri’nin *İmparatorluk* kitabının da bu rekabeti gözardı ettiği için sorunlu olduğunu söyledi. Henry Liu’nun da ilk günkü konuşmasında vurguladığı gibi global düzeydeki ekonomik işlemlerde geçerli para birimi olarak doları savunmanın ABD ekonomisine büyük bir güç verdiğine işaret eden McNally uluslararası ekonomik işlemlerin dolarizasyonunun neo-liberal yeniden yapılanma sürecinde ABD’nin önemli bir silahı olduğunu söyledi. Liu’dan farklı olarak neo-liberalizmin yalnızca finansal sermayenin hakimiyetiyle gündeme gelen bir şey olmadığını savunan McNally, üretim ve ticaret alanlarında da önemli değişikliklerin yaşandığını ve bu değişimden en fazla kârlı çıkanın da ABD sermayesi olduğunu söyledi. Euro’nun global borçlanmada doların seviyesine yaklaştığını belirten McNally, bugünkü savaşın ve onun ortaya çıkardığı emperyalistler arası rekabetin gerisinde de petrol ticaretindeki dolar hakimiyetinin Ortadoğu ülkelerinde ciddi bir tehditle karşı karşıya gelmiş olmasının önemli payı bulunduğunu savundu.

Kongre’de ikinci salondaki siyasal iktisat oturumlarının kapa-

niş oturumu sayılabilecek olan forum ise Al Campbell ve Sungur Savran'ın yönetiminde yaklaşık beş saat süren canlı bir tartışma platformu oldu. Bu oturumda tartışılan konular ise ikinci salonda dört gün boyunca ayrı ayrı ele alınan birçok konunun bir özeti ve "Ne yapmalı?" sorusuna verilen teorik ve politik yanıtların paylaşılmasıydı. İlk sözü alan Cem Somel doğrudan bu soru üzerine konuştu. Somel az gelişmiş ülkelerde demokrasi, sosyal adalet ve kalkınmayı sağlayacak yegâne çözümün dünya sisteminden kopuş stratejisi (*delinking*) olduğunu savundu. Bu stratejiyi kimi çevrelerin popülist ve ulusalcı olarak eleştirdiğini kaydeden Somel, söz konusu ülkelerde burjuvazinin ulusal karakterini yitirdiğini, kopuşun da ancak emekçi iktidarıyla mümkün olabileceğini söyledi. Somel, dünya sisteminden kopuşun bazı ülkeler açısından ölçek sorunlarıyla sınırlandırılmış olsa da Türkiye'de başarıyla uygulanabileceğini ileri sürdü. Somel konuşmasını, dünya kapitalizminde egemen olan ekonomik ve siyasal eğilimlere karşı gelişen siyasal tavırlardan (etnik milliyetçilik ve üçüncü dünyacılık, Avrupa merkezlik, sosyal hareket ütopyacılığı) söz ederek sürdürdü. Sunuş üzerine söz alan bir izleyicinin Somel'i ulus-devleti temel aldığı için ulusalcılıkla eleştirmesi ve "kopuş"u da (*delinking*) modası geçmiş bir strateji olarak değerlendirmesi salonda soğuk bir hava estirdi. Somel ise buna bir düşüncenin doğruluğunun moda olup olmamasıyla değerlendirilemeyeceğini belirterek yanıt verdi.

Kapitalizmin bir süreci olduğunu söylediği globalleşmeyle birlikte, Lenin'in "Ne yapmalı?" sorusunun daha sık sorulmaya başlandığını kaydeden George Comninel, Somel'in bıraktığı yerden devam ederek globalleşme tartışmaları içinde sıkça gündeme gelen ulus devlet ölçeğinin önemi üzerine konuştu. Comninel, ulus devletin sermayenin sınıf egemenliğinin temeli olmaya devam ettiğini, bu nedenle globalleşmenin de temeli olduğundan hareketle, siyasal mücadele açısından önemini uzun vadede sürdüreceğini savundu. Bugün yürütülecek mücadelenin amacının demokrasinin derinleşmesi ve sosyalizme ulaşılması olması gerektiğinin altını çizen Comninel'e göre, bu mücadelenin temel uzamı ulus devlettir; enternasyonal dayanışmaysa büyük öneme haiz olmakla birlikte, ulusal ölçekte güç kazandıktan sonra ve mümkün olduğu ölçüde gerçekleştirilmeye çalışılması gereken bir iş olmalıdır.

Comninel'den sonra kürsüye gelen Peter Meiksins de daha çok Somel ve Comninel'in konuşmasından sonra söz alan iki izleyicinin soru/yorumları üzerine konuştu. Hardt ve Negri'de de

vurgulanan global asgari ücret talebinin geçerliliği konusunda Meiksins, bu talebi bütünüyle entegre olmuş bir dünyayı varsayan yanlış bir düşünceye dayandığı için çok gerçekçi bulmadığını söyledi. Esnekleşmenin sonuçlarından biri olarak yaygınlaştığı söylenen evde çalışma gibi formların işçi sınıfı kategorisini yeniden tanımlamayı gerektirdiği savına karşılık olarak; “gerçekten esnek işler”de çalışanların sayısının halen oldukça düşük olmakla birlikte, bunun önemli bir eğilim olduğunu kaydeden Meiksins, burada birincil üretim ilişkileri ile ikincil üretim ilişkileri, üretim süreciyle yeniden üretim arasında bir ayırım yapmak gerektiğini belirtti. Meiksins, esnek işlerde çalışanların sigorta, asgari ücret gibi taleplerini savunmak gerekmeyle birlikte, bunların kapitalist sistemin çekirdeğindeki sınıf ilişkilerini, sermaye ve emek arasındaki birincil üretim ilişkilerini değiştiren bir gelişme olarak değerlendirilemeyeceğini vurguladı.

Alfredo Saad-Filho ise globalleşmenin homojen, geri döndürülemez ve alternatifsiz bir şey olarak sunulduğunu söyledikten sonra, salondakileri işaret ederek alternatifin burada bulunduğunu söyledi. Globalleşme söylemlerinin gizlediklerinin, ortaya serdiklerinden çok daha fazla olduğunu kaydeden Saad-Filho, bunların başında da neo-liberal politikalar geldiğini belirtti. Globalleşmenin gizlenen boyutlarının demokratik mücadelelerle tersine çevirebileceğini söyleyen Saad-Filho, “Alternatif de hep vardı” dedi. Latin Amerikalı genç akademisyen daha sonra kendi kıtasında sol hareketin son yıllardaki yükselişinin nedenlerinden kalkarak, dünya solunun yapması gerekenleri sıralayıp konuşmasını tamamladı. Bunlar; sol hareketin temel olarak neo-liberal politikalar ve sonuçlarına odaklanan bir muhalefet çizgisi izlemesi, hareketin geleneksel kitle bağlarını güçlendirip tabana yayılması ve Brezilya’daki gibi ortak bir siyasal örgütlenmeyle desteklenmesidir.

İçinden geçmekte olduğumuz süreçte gelişen eğilimlerin bir olasılıklar yelpazesi olarak karşımıza şiddeti, faşizmi ve yeni türde bir Keynesyen uzlaşmayı çıkardığını söyleyen George Dumenil, savaş ve globalleşme karşıtı harekete, Latin Amerika’daki sol yükselişe bakarak ABD emperyalizmine teşekkür etmek gerektiğini söyledi. Dumenil, bu sayede insanların yeniden örgütlenmeye başladığını, emperyalizm olgusunu konuşmaya başladığını ileri sürdü.

Forumda dinleme olanağını bulduğumuz Nail Satlıgan da konuşmasını, günümüz kapitalizmine karşı mücadelenin hangi mekansal ölçek üzerinden yürütülmesi gerektiği konusuna ayırdı.

Siyasal devrimlerin ulusal düzeyde tekil burjuva devlete karşı gerçekleştirilebileceğini savunan Satlıgan, sosyal devrimlerinse ancak bir dünya devrimiyle tam anlamıyla gerçeklik kazanabileceğini vurguladı. Ulusal ölçeğin mücadele için tanımlanabilir hedefler sunduğunu söyleyen Satlıgan, uluslararası sistemden ulusal kopuşunsa bilinçli bir tercihle, bir burjuva devrimine değil işçi sınıfı devrimine yönelik yürütülmesi gerektiğine işaret etti. Oturum yöneticilerinden Sungur Savran ise emperyalistler arası rekabetin iki yüzüne (daha da büyüyecek bir savaş tehlikesi, diğerinse devrim olasılığı) değinerek, “Ne yapmalı?” sorusunun gündeme getirdiği işçi sınıfının devrimci Marksist partisinin oluşturulması gereğine vurgu yaptı. Günümüzün öncelikli meselesinin bu gereksinime yanıt üretmek olduğunu söyleyen Savran’dan sonra kürsüye David McNally geldi. “Globalleşme karşıtı hareket” diye adlandırılan ancak kendisinin “global adalet hareketi” diye adlandırdığı yeni sosyal hareket ve yaşadığı sorunlar üzerinde duran McNally, bu hareketin temel özelliklerinin anti-kapitalizm, demokrasi ve katılım olduğunu söyledi. Hareketin ileri kapitalist ülkelerde özellikle gençlik radikalizminin kimi olumsuzluklarından, çok bölünmüş bir yapıya sahip olmaktan kaynaklı handikapları bulunduğuna işaret eden McNally, bu açıdan hareketin önünde bulunan en önemli sorunun, genç radikallerle işçi sınıfı örgütlerini gerek fiziksel gerekse de zihinsel anlamda buluşturmak olduğunun altını çizdi. Kongre’nin teorik bir iskelet oluşturacak durumda olmadığını gösterdiğini belirten Galip Yalman ise yenisinden ortak bir dil yakalamanın önemine vurgu yaptı. Örnek olarak sınıf kavramının nasıl yeniden tanımlanabileceğini düşünmek gerektiğini söyleyen Yalman, onu yalnızca sosyal düzeyde tanımlamanın yeterli olmadığını, yapılacak tanımlamanın “insanların kendilerini o sınıfın üyesi olarak adlandırabilecekleri” bir kapsayıcılık yeteneğine de sahip olması gerektiğini söyledi.

Kongre süreci aslında, Yalman’ın işaret ettiği bu ortak dilin oluşturulması konusunda o kadar da kötü durumda olmadığını gösterdi. Praksis emekçileri olarak üç yıldır izlediğimiz ODTÜ İktisat Kongrelerindeki siyasal iktisat oturumlarını genel olarak değerlendirdiğimizde her geçen yıl öncekini aşan bir politikleşmeden ve gündem ortaklaşmasından söz edebiliriz. Örneğin bu yıl globalleşme geçtiğimiz yıllara kıyasla çok daha siyasal içerikli bir biçimde tartışıldı. İkinci salondaki Kongre katılımcıları bildiri ve sunuşlarıyla emperyalizm kavramının değiştirilerek, güncel-

leştirilerek yeniden tanımlanmaya çalışıldığını, Hardt ve Negri'nin *İmparatorluk* kitabının bu tartışmalarda ne denli kışkırtıcı olabildiğini, ulus-devlet ölçeğinin kapitalizme karşı mücadele açısından hâlâ ne denli önemli olduğunu gösterdiler. Bu nedenle, kimi noktalarda ayrışmalar olsa da kongreyi eşitlik ve özgürlükten yana olan bilim insanları arasında ortak bir dil oluşturmaya hizmet eden önemli bir tartışma platformu olarak değerlendirmek gerekiyor. Sonuç olarak, *Evrensel* gazetesinden Bahadır Özgür'ün de işaret ettiği gibi bu bilim insanlarının dört gün boyunca, ana akım sosyal bilimciler gibi sadece birtakım akademik bilgilerini ortaya sürmekle yetinmeyip, globalleşmeye, neo-liberalizme, emperyalizme, Amerika gibi ülkelerin hegemonyasına yani varolan dünya durumuna karşı nasıl bir mücadele yürütülmesi gerektiğini tartışmaları önemliydi. Başka bir dünya için mücadele yürütmek isteğinde olanlar için ne ulus-devlet ne de işçi sınıfının kolayca ıskartaya çıkartılamayacağını vurguladılar. Burada ilginç bir gözlemimizden de söz etmek gerekiyor; Kongre konuşmacıları genelde bunları vurgularken, soru soran izleyicilerin önemli bir kısmı sık sık Hardt ve Negri'nin tezlerini gündeme getiriyordu.

7. ODTÜ Ekonomi Kongresi ayrıca Türkiyeli genç bilim insanlarına; yazılarını takip ettikleri, tartıştıkları, referans gösterdikleri Türkiye'de ve dünyada herbiri alanının en çalışkan, üretken, saygın isimleriyle tanışmak, sohbet etmek gibi çok kolay yakalanmayacak olanaklar sundu. Sırf bu yüzden bile Kongre düzenleyicileri ve tüm emek verenler tek tek kutlanmayı hak ediyorlar. Onlara 300'ü aşkın yerli ve yabancı bilim insanının katıldığı, dört gün süren böylesine önemli bir etkinliği başarıyla gerçekleştirdikleri için de teşekkür etmek gerekiyor.■